

B. ZAHRANIČNÍ.

Nastoupení presidenta Roosevelta. — Vítězství hákového kříže v Německu. — Polské bezpečnostní opatření v Gdánsku. Kritický záchvat Rakouska. — Britský návrh odzbrojovací a cesta MacDonalдова do Říma. — Revoluční volby v Řecku.

Snad ještě nikdy nebyl instalován prezident Spojených států severoamerických za okolností tak dramatických, ba téměř tragických, jako tentokrát Franklin D. Roosevelt. Hospodářský marasmus, který již po léta podlamuje kořeny americké aktivity, vyvrcholil právě na počátku března záchvatem paniky, který hnal vkladatele téměř v celém rozsahu území Spojených států útokem na banky. Zdálo se již, že ani Amerika neujde hluboké krizi celé finanční a hospodářské soustavy, jakou prošlo před dvěma lety Německo a krátce po něm Anglie. Důvěra v donedávna světovládný dolar byla otřesena. Nové vládě demokratické přičítaly se otevřeně úmysly inflační. President Roosevelt reservoval si také v nástupním projevu všechny možnosti v otázce dolaru, takže po té stránce nebyly pochybnosti rozptýleny. Naproti tomu obsahoval však jeho stručný projev několik velmi určitých a populárních myšlenek, které svědčily, že tu vstupuje v poslední chvíli v čelo mohutného státu muž, který dobře ví, co chce a má sdostatek energie to prosadit. Podařilo se mu podchytit náladu veřejnosti prudkým výpadem proti „penězoměncům“ a dokázat americkému lidu, že soustředí v prvé řadě všechnu pozornost na rychlé řešení domácích problémů. Zároveň však osvědčil náležitý smysl i pro světový ráz současných nesnází a naznačil, že bude v tomto směru postupovat bez ohledu na malicherné překážky ve stylu rozhodně velkém. V duchu tohoto programu neváhal pak prezident Roosevelt přikročiti k prohlášení všeobecného bankovního moratoria, a přestávky, takto získané, využil k ostrému zakročení jak proti nepořádkům dosavadního bankovního systému, tak proti nesvědomitému hromadění zlata některými soukromníky. Výsledek se dostavil až v překvapujícím rozměru. Již po čtrnácti dnech mohla býti většina bank znovu otevřena a návrat zlatých vkladů odhaduje se na 350—450 milionů dolarů. Kongres propůjčil při tom novému prezidentovi rozsáhlé plné moci pro sanaci rozpočtu, a prezident neváhal použití jich k radikálnímu omezení výdajů. Zejména nadbytečné platy veteránům světové války snížil o 320 milionů dolarů. Že tato opatření našla souhlasu amerického lidu, ukázalo se úspěchem emise krátkodobých pokladničních poukázek v obnosu 800 mil. dolarů, které byly ve čtyřnásobné výši přepsány. Celkem lze říci, že finanční situace ve Spojených státech jeví se značně uklidněnou již těmito prvními zákroky, a prezident hodlá nyní přikročiti v nezměněném tempu i k řešení velkých hospodářských úkolů. Hodlá poříditi čtvrtmilionovou armádu pracovníků z nezaměstnaných, která bude opravdu po vojensku organisována, vyživována a placena a používána k velkým technickým pracem všeobecně užitečného rázu v různých částech Unie. — Zároveň připravuje president rozhovory s diplomatickými zástupci, zejména Francie a Anglie, světovou hospodářskou konferenci, aniž se ohlížel na to, že jedny státy 15. prosince zaplatily a druhé nikoli. Nemíní z otázky spojeneckých dluhů dělati problém většího rozsahu a významu než jaký skutečně má, zařazuje ji zcela správně do rámce celkového hospodářského problému naší doby a hodlá ji řešiti v souvislosti s otázkami ostatními, jako je zlatý standard, zrušení překážek mezinárodního obchodu a re-

forma tarifů. Naproti tomu Francie jeví zájem o předběžnou úpravu svého poměru ku Spojeným státům, to jest zaplatit za určitých předpokladů svoji dlužnou splátku pro-sincovou.

Německé volby, stanovené na 5. března, konaly se sice podle starého volebního řádu, všeobecného rovného tajného práva hlasovacího a bez větších známek hromadného nebo individuálního teroru, ale propaganda svého druhu, která jim po celý týden předcházela, činila z nich něco naprosto jiného nežli dosud. Byl to vlastně plebiscit s jedinou otázkou: chcete nám dáti plná práva k přestavbě říše podle našich představ nebo si je máme opatřit sami? Kancléř Hitler, a tím méně jeho brutálnější spolupracovníci, netajili se pevným úmyslem zůstat u vesla docela bez ohledu na to, jak volby dopadnou. Bylo však dokonale postaráno o příznivý výsledek. Nejmohutnějším agitačním prostředkem osvědčil se požár říšského sněmu, z něhož byli obviněni komunisté a spoluodpovědností s nimi zatíženi i sociální demokraté, ba demokraté vůbec. Byl dopaden sice jakýsi pachatel, který však sám nemohl naprosto stačit na vykonání takového díla, vyžadujícího neobyčejné přípravy a po vykonání funkce tohoto zločinu vyšetřování nápadně umklo. Masy byly opravdu poděšeny a všemu marxistickému a levicovému tisku byla předvolební propaganda krátkou cestou znemožněna. Za takových okolností je s podivem, že posice opozičních stran — katolického středu, demokratů a sociálních demokratů — se při hlasování 5. března podstatně nezměnily. Utrpěli pouze komunisté sami, ale i ti ztratili vlastně jen ty hlasy, které jim pořádně nepatřily, milion nejistých živlů, přebíhajících podle situace z krajní pravice na krajní levici a naopak. Němečtí katolíci, organisovaní v obou stranách, ve Středu a Lidové straně bavorské, zůstali svým praporům věrni a právě tak odborově organisované dělnictvo sociálně-demokratické. Rovněž počet nacionalů strany Hugenbergovy zůstal nezměněn. Přesto získal Hitler nových $5\frac{1}{2}$ milionů hlasů proti posledním volbám, které ovšem znamenaly jistý pokles. Cifra $17\frac{1}{4}$ milionů voličů vynesla jeho hnutí na rekordní výši 44% všech odevzdaných hlasů. Tento úspěch byl získán hlavně stržením mas nevoličů, které byly vylákány hromadnou sugescí vnitřní národní revoluce. Spolu s 8% hlasů německých nacionalů s Hitlerem koalovaných, bylo tak po prvé dosaženo absolutní většiny a ideální cíl převratu na cestě legální v plném rozsahu potvrzen. Následovaly projevy triumfu hákového kříže po celé říši, zejména za pověstnou čarou mohanskou. Úspěch Hitlerovců v jižních státech německých až dosud příkře proti němu stojících, zejména v Bavorsku, byly největším překvapením voleb. Ukázalo se, že zde bylo třeba jen spojení Hitlerova s Papienem a sankce Hindenburgovy, aby padly poslední rozpaky voličstva. Myšlenky partikularistické, zejména demonstrace Bavorů s domácí dynastií i wittelsbašskou, minuly se zcela účinkem. Myšlenka národní jednoty v Německu nesporně na celé čáře zvítězila. Mnichovská vláda Heldova viděla se po krátkém odporu nucena odstoupiti a vládní funkce převzal zde jako říšský komisař generál Epp. — Ku slavnostnímu aktu zahájení říšského sněmu došlo 21. března v garnisonním chrámu postupimském za účasti říšského presidenta a členů bývalého panovníckého domu, jimž byla prokazována hlavní pozornost. Navazování na starou monarchistickou tradici je význačným rysem, kterým se Hitlerův režim dnes uvádí. Říšský kancléř Hitler nemá dosud žádného jiného programu nežli vyhubení marxismu a povznesení národa k bývalé slávě a velikosti. To se může zdařit podle jeho vlastních slov,

jen zasnoubením někdejší královské autority s mladou silou a ken krajclerství. Komunisté byli také z nového sněmu vyloučeni, aniž jejich strana byla formálně zakazována, a sociální demokraté jsou odsouzeni k naprosté pasivitě. Centrum hledá znovu cestu ku vládě, kde mu ovšem bude vykázána jen role velmi skromná. Je ho třeba k jedinému státoprávnímu aktu: odhlasování zmocňovacího zákona dvouřetinovou většinou říšského sněmu, ale chytří státníci této strany jsou zejména nakloněni činiti si iluze o tom, co by se stalo, kdyby chtěli tvrdě svoje hlasy odmítati. Ostatně politika vatikánská sama radí jim k povolnosti.

Hitlerovské vítězství v Německu působilo arci nakažlivě všude, kde Němci sídlí v sevřených masách, zejména však ve svobodném městě G d a n s k u, mírovou smlouvou od říše odtrženém. Zde bylo akutní nebezpečí vzplanutí nacionalistických vášní, napadení exteritoriálního polského území v přístavu a vyhlášení návratu k říši. Poněvadž policejní opatření v Gdanskú nebyla dostatečnou zárukou proti takovému nebezpečí, vyslala polská vláda setninu pěchoty s příslušnou výzbrojí na ochranu svých skladišť v gdanském přístavu na poloostrově W e s t e r p l a t t e. Proti tomu protestovaly autority státu gdanského i komisař Společnosti národů a Rada S. N. zabývala se věcí ve své březnové schůzi. Po referátu britského delegáta bylo Polsko uznáno vinným překročením své pravomoci a požádáno o obnovení předešlého stavu. Polský ministr zahraničních věcí Beck prohlásil ochotu učiniti tak, jakmile budou dány dostatečné záruky za udržení klidu a pořádku ve městě z prostředků vlády gdanské samotné. Tím byl incident bez těžkých otřesů likvidován.

V Rakousku projevil se vliv volebního převratu německého jiným, méně napadným, ale neméně znepokojivým způsobem. Země, zaplavená hitlerovskými agitátory, počala podléhat v širokých vrstvách městského i zemědělského obyvatelstva kouzlu velkoněmecké přitažlivosti a bylo nebezpečí, že posice dosud vládnoucí strany křesťansko-sociální a s ní spojeného Landbundu budou hitlerovstvím tak podemlety, jako byly posice konservativních stran německých. V Národní radě měla vláda Dollfussova ostatně většinu jen jednoho hlasu, při čemž byla závislá na malé frakci Heimwehru, pěstující legitimismus a styk s Římem. Při nesnázích s projednáváním důsledků stávký železničářů došlo k demisi celého předsednictva, takže Národní rada stala se formálně neschopnou usnášení. Vláda Dollfussova chopila se této příležitosti, aby parlament vůbec vyřadila a začala vládnout nouzovými opatřeními na základě starých válečných výjimečných zákonů, podepřena jen autoritou spolkového presidenta Miklase. Tato napodobenina bývalé presidiální vlády říšské posuzuje se arci se značnými pochybnostmi a činí se již také pokusy ji likvidovat. V první chvíli projevil však Dollfuss značnou rozhodnost jak vydáním celé řady hospodářských opatření, jež v parlamentě nemohl prosadit, tak důsledným zákrokem proti novému svolání parlamentu, který jako nezákonné shromáždění byl rozpuštěn, když se chtěl na svolání v demisi se nacházejícího místopředsedy Schäffera znovu sejít. — Zápas v Rakousku odehrává se na pozadí velké evropské politiky, neboť otázka, zda Hitler či H a b s b u r k, má základní význam pro celý kurs politiky střeoevropské i evropské. Kdyby se podařilo novému německému režimu zmocniti se vlády i v Rakousku cestou uchvácení voličstva tak, jako se to podařilo v Bavorsku nebo Württenbersku, byl by to Anschluss via facti, proti němuž by bylo těžko ze zahraničí co podnikat. Tento vývoj viděla by však s nelibostí také Italie, dosud s Německem na mezi-

národním fóru souhlasně postupující, a proto nejsou nepravděpodobná obvinění, která proti římským vlivům pronesl rakouský hakenkrajclerský poslanec Leopold. Itálie má prý v úmyslu pomoci na trůn znovu legitimnímu panovníkovi z rodu habsburského a vytvořit malé Rakousko-Uhersko spojením dnešního Rakouska a Maďarska s Chorvatskem, vytrženým z Jugoslavie. Že Itálie počítá s rozbitím Jugoslavie následkem vnitřního tlaku, vyvolaného nynějším diktátorským režimem, je známo. Chtěla by při této příležitosti přivlastnit si Dalmácii a připojit Chorvaty znovu ku koruně svatoštěpánské. Italská politika jeví se v poslední době živlem nejvíce nebezpečným pro své nevypočitatelné a hazardní metody.

Kritické napjetí, takto vytvořené mezi hlavními národy evropského kontinentu, znemožnilo naprosto jakýkoli postup prací odzbrojovací konference ženevské, která v druhém roce své působnosti viděla se zapředenou do horších nesnází nežli tomu bylo při jejím zahájení. Úkol technicky připravený stával se za takových okolností politicky prostě neřešitelný. Nebylo možno očekávat od jedné skupiny států, ohrožovaných skupinou druhou, ochotu snížit vlastní brannou pohotovost a přispět ku vzrůstu hrozeb svých odpůrců. Mluvilo se již o nezbytnosti spokojit se pouhým odhlasováním toho nepatrného komplexu otázek, v nichž bylo dosaženo shody, po případě konferenci na neurčito odložit. V tom i onom případě bylo by to však znamenalo doznání nebo jen chatrně zakrytý nezdar, a Německo bylo rozhodnuto prohlásiti, že se cítí zbaveno svého závazku, plynoucího z mírové smlouvy versailleské, ježto za odzbrojením jeho armády nenásledovaly státy ostatní. Zahájení nové éry závodů ve zbrojení nebylo by však ničím jiným než preludiem války, jako tomu bylo na počátku století. Proto odhodlal se ministerský předseda anglický MacDonald k zakročení svým vlastním návrhem, ještě v poslední chvíli. Ačkoliv s různých stran se navrhovaly odklady konferenčních prací, pokud se situace politicky nevyjasní, byl MacDonald toho názoru, že situace se nevyjasní, pokud se v Ženevě něco nestane. Při tom byl odhodlán jednati i v Paříži a v Římě o předpokladech a následcích svého odzbrojovacího programu. Ten, jak byl předložen v Ženevě po mohutném apelu MacDonaldově ku svědomí národů, představuje nesporně poctivý kompromis mezi jednotlivými stanovisky dosud na konferenci zastávanými. Pohybuje se asi uprostřed mezi návrhy a zájmy mocností ozbrojených, které mají svoji válečnou potenci snížit, a nároky států odzbrojených, které se snaží v mocenských prostředcích s těmi druhými se vyrovnati, MacDonald při tom vychází zásadně se stanoviska, že jde opravdu o odzbrojení, nikoliv o znovuvyzbrojení a že tudíž za žádných okolností nelze hledati vyrovnání pozdvihováním branné síly, nýbrž jedině jejím snižováním. Při tom přejímá také francouzskou zásadu jednoty branných systémů, aby bylo umožněno početní srovnávání. Takovým vhodným systémem s hlediska pacifického je soustava krátkodobé služební povinnosti. Všechny armády na evropské pevnině byly by národní, ale branci, uvedení do přesných kontingentů, sloužili by pouze osm měsíců. Německo získalo by tím sice armádu na počet dvakrát tak velikou, jako má nyní, ale nebyla by to vysoce pohotová řemeslná říšská obrana, nýbrž pouhá milice. Ostatní státy neměly by však armády v podstatě větší, aspoň ne v Evropě. Armáda francouzská čítala by také jen 200.000 mužů v metropoli, druhých 200.000 připadalo by na rozsáhlé francouzské kolonie. Podobně armáda italská stanovená je na 200.000 mužů, při poměrně malém rozsahu kolonií přistupuje k tomu však v dru-

hém oddílu jen 50.000 mužů. Rusko jako ohromný stát eurasijský jedině mohlo by míti armádu větší: 500.000 mužů. Polsku se přiznává rovněž 200.000, státům Malé dohody, ČSR. a Jugoslavii, po 100.000, Rumunsku 150.000. Průměrné snížení činí 25—30%. Anglie a Amerika ani ostatní státy mimoevropské nejsou v tabulkách plánu MacDonalda uvedeny, jednak proto, že jde o zajištění míru na evropské pevnině, jednak proto, že státy anglosaské velikých teritoriálních armád vůbec nemají. Pokud jde o odzbrojení námořní, soudí Anglie, že ta etapa, kterou kontinent nyní prodělává, byla vyřízena již konferencí washingtonskou v roce 1921 a konferencí londýnskou v roce 1931, nezbyvá tudíž, než aby Francie a Itálie se k loďnímu programu, tam stanovenému, v plném rozsahu připojily. V odzbrojení vzdušném vychází MacDonald z postupného zrušení vojenské aviatiky v souvislosti s mezinárodní kontrolou vzduchoplavby civilní. V první etapě odzbrojovací podržely by všechny velké moci standardní vzdušnou armádu o 500 strojích. Materiální odzbrojení dalo by se rovněž postupně. Napříště nevyráběla by se větší děla pro mobilní armádu nežli 105 mm. Armády, které mají ještě typy kalibru 155 mm, mohly by je však podržet až do příští odzbrojovací etapy, která se předvídá za pět let. Těžké kalibry děl nad tento rozměr, pokud to nejsou děla pevnostní a loďní, byly by postupně zničeny. — Tento plán vyrovnání rozporů a záchranu konferenčního díla nemohl býti přirozeně žádnou delegací odmítnut, neboť tím by pro ni vznikla nesnesitelná odpovědnost. Zahájené jednání vyžadovalo však doplnění politického a britský premier odebral se tudíž ihned do Říma, aby, jak sám se vyjádřil, předložil Mussolinimu otázku, zda nepokládá nynější stav evropského napětí za znepokojivý a zda je ochoten přispěti ku zmírnění protiv. Mussolini měl jako odpověď připravený již celý plán jakési kooperace čtyř hlavních evropských mocí, Francie, Anglie, Německa a Itálie, které by utvořily souručenství k vypracování a prosazení dohody, platné pro reorganizaci celého evropského statutu. Tato myšlenka byla Mussolinim již častěji uvedena do diskuse a nyní zdá se mu zvláště časovou. Je pochopitelné, že ostatní státy, zejména Malá Dohoda a Polsko, vidí v tom zakrytý útok na svá práva, zajištěná v paktu Společnosti národů, a na své posice, dosažené mírovými smlouvami. Nelze odvrátiti podezření, že dohoda mezi hlavními mocnostmi měla by býti vykoupena na útraty právě těchto středoevropských spojenců Francie. MacDonald předložil nabídku Mussoliniho na zpáteční cestě v Paříži Daladierovi a Paul-Boncurovi a samozřejmě nemohl očekávati pro první chvíli více, než zcela povšechný projev souhlasu a dobré vůle spolupracovati upřímně na všem, co by mohlo přispěti k zachování a upevnění míru. Jde tu v podstatě o zahájení nové éry „locarnské“, která spolu se slibnými nadějemi přináší i mnoho choulostivých otázek a nesnází, jež teprve trpělivou a vzájemně sympatickou snahou mohou býti odstraňovány. Na každý způsob je jisto, že Francie své spojení s Polskem a Malou Dohodou nepřeruší, a nedopustí, aby návrh Mussoliniův se vykládal a uplatňoval tak, že by nový evropský statut mohl nám býti diktován.

Téhož dne jako v Německu konaly se volby v Řecku, které přinesly konečné rozhodnutí mezi táborem venizelistickým, radikálně-republikánským a tsaldaristickým, který je obviňován ze sympatií s monarchií. Venizelos podlehl v poměru 108:120. Tento výsledek byl po vývoji poslední doby předvídán, mocné kruhy armádní prohlašovaly však předem, že se proti němu postaví po případě i mocí. Po

vyhlášení výsledku také skutečně vystoupil generál *Plastiras* diktátorským prohlášením, jež se však nemohlo udržet proti odporu, organisovanému s druhé strany generálem *Kondylisem*. Zasažení presidenta *Zaimise* se podařilo odvrátiti krvavé srážky a instalovat zákonný režim, opřený o majoritu sněmovny. *Dr. R. Procházka.*

LITERATURA.

ROBERT MICHELS: ITALIEN VON HEUTE. Politische und wirtschaftliche Kulturgeschichte von 1860 bis 1930. Nakl. Orell Füssli Verlag, Curych a Lipsko 1931. Stran XI + 410, cena 18'25 frs.

Italie a zejména výstavba italského fašistického státu upoutala nejenom zájem praktických politiků, nýbrž také vědeckých pracovníků. Mezi ně patří též *Robert Michels*, učenec světového jména, jehož přítomné dílo vyšlo jako pátý svazek sbírky státně vědeckých monografií „*Der Aufbau moderner Staaten*“. Ačkoliv nedávno bylo českým překladem zpřístupněno dílo *H. W. Schneidera: Fašismus, jeho teorie a praxe v Itálii*, nemůže studie *Michelsova* zůstat bez povšimnutí, ježto knihu *Schneiderovu* ještě v mnohém předčí. Je to krásná monografie, bohatě dokumentovaná a dané thema úplně vyčerpávající.

Není myslitelno, aby někdo, kdo chce podat všestranný přehled základu a rozvoje dnešní Italie, omezil se časově jen na dobu od vzniku fašismu. Také *Michels* udělal velmi dobře, že se vrátil zpět do minulosti. Jinak by se mu bylo nepodařilo zachytit a srozumitelnou učinit dějinnou souvislost vývoje, jehož výsledkem byla výstavba poválečné Italie, neboť tak složitý společenský útvar, jakým je stát, nemůže vyrůstí přes noc.

Základ byl položen politickým sjednocením Italie, ačkoliv i potom vznikaly vždy nové a nové problémy, s nimiž se mladé pokolení musilo postupně vyrovnávat. Bylo to zejména myšlenkové vypracování principu národnostního, jemuž se dostalo zajímavého doplnění myšlenkami stoupenců italského socialismu. Dále přišlo v úvahu pozvolné oslabování principu smýšlení demokratického se současně postupujícím zanikáním myšlenek revolučních. Naskytla se řada vnitřně i zahraničně politických otázek: poměr církve a státu; pozvolna se měnící životní sloh, kdy Italie opouštěla starou tradici země „*dolce farniente*“; rasové rozdíly mezi obyvatelstvem jiho- a severoitalským; poměr Italie k Německu, Rakousku, Rusku, Anglii a Francii.

Druhá část knihy *Michelsovy* zahrnuje dobu od přechodu stol. 19. a 20. až do vypuknutí světové války. Tato doba stála ve znamení rychlého kulturního i hospodářského rozmachu země: byla zahájena nová finanční politika a nová orientace politiky zahraničního obchodu; byly učiněny značné pokroky v rozvoji moderního průmyslu, což bylo hlavně umožněno intensivním využitím vodní síly na výrobu elektrické energie (už v r. 1905 měla Italie tři ze šesti největších evropských elektráren!); stejně pozoruhodné byly výsledky v hygienických a kulturních poměrech širokých vrstev. Ke slovu se hlásily nové, svěží síly a nový vzruch, a to z tábora nacionalistů, tak též z tábora socialistů. Italie vyrůstala v opravdovou šestou velmoc, když jí byla formálně uznána již předtím na londýnské konferenci r. 1867. A toto vědomí kypící síly ji také přivedlo do světové války.

Třetí hlavní díl knihy, který je počtem stránek nejobsáhlejší, je také nejzajímavější. Je přehledným obrazem Italie po světové válce, t. j. Italie fašistické. Mezi hlavními pří-